

ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ ДО ДИСКУСІЇ

«Інфляційні, курсові та банківські ризики: як українцю захиститися від можливих негараздів?»

На фоні багаточисельних повідомлень, публікацій та сюжетів у ЗМІ про загрозу нового загострення світової фінансово-економічної кризи, значно похитнулася й довіра українського населення до національної валюти та банківської системи. Гривневі кошти, які вилучаються з банків, конвертуються у валюту та кладуться під «подушку». Щоб переломити тренд, регулятор та учасники ринку готуються до інновацій.

У вересні депозитний портфель фізосіб зменшився на 2,7 млрд. грн. – до 300,3 млрд. грн. (34,3% зобов'язань банків). Скорочення відбулося за рахунок гривневих депозитів (52% вкладів населення) – мінус 2,8 млрд. грн. (у серпні відтік складав 0,81 млрд. грн). При цьому фізособи менш активно несли в банки і валюту, ніж в попередні місяці: якщо в червні обсяг валютних вкладів збільшився на \$419,8 млн., у липні – на \$176,9 млн., в серпні – на \$247,4 млн., то у вересні – лише на \$13,5 млн.

Значна частина коштів, вилучених з банківської системи, йшла на валютний ринок (а звідти, очевидно, під «матраси», враховуючи незначне зростання обсягів депозитів у валюті). У вересні населення придбало у банків валюти на \$2,093 млрд. більше, ніж продало (у серпні негативне сальдо становило \$824 млн., у липні – \$865 млн.) Таким чином, з початку року з банківського сектору на готівковий ринок «витікло» під \$10 млрд. Для підтримки курсової стабільності у вересні центробанк активно здійснював інтервенції на ринок (негативне сальдо його операцій склало \$1,976 млрд., тоді як у серпні – був «плюс» \$0,322 млрд.) У т.ч. через це міжнародні резерви НБУ за минулий місяць зменшилися на \$3,255 млрд. – до \$34,95 млрд.

Поширення девальваційних настроїв у населення зумовила, передусім, напруга на міжнародних фінансових ринках, очікування другої хвилі кризи у світі, а також проблеми торгового балансу України, на які систематично звертають увагу в публічних виступах експерти (за січень-серпень дефіцит рахунку поточних операцій склав \$4,5 млрд., тоді як за весь 2010 рік – \$3 млрд.) На думку учасників ринку, певну роль у зростанні «вересневого» попиту на валюту могли відіграти й низькі відсоткові ставки за гривневими вкладками, а також очікувана зміна порядку проведення валюто-обмінних операцій, через що населення заздалегідь «затоварювалося» валютою. Водночас «паспортизація» валютних операцій дозволила таки скоротити чистий попит на готівкову валюту. За даними НБУ, в перші 5 днів жовтня сальдо перевищення купівлі валюти населення над продажем становило \$36-78 млн., в той час як у вересні воно подеколи сягало \$200 млн.

Представники НБУ систематично наголошують, що фундаментальних підстав для ослаблення гривні немає й прогнозують курс гривні до кінця року в районі 8 грн./\$1. «Будь-які коливання не вийдуть значно за цей рівень. Для цього існують надійні макроекономічні підстави», – зазначив керівник групи радників глави Нацбанку В. Литвицький. В центробанку очікують позитивне сальдо зведеного платіжного балансу у 2011-ому, щоправда, як зазначив глава відомства С. Арбузов, оцінки переглянуті в бік зменшення (раніше називався показник \$500 млн.) Дефіцит же поточного рахунку прогнозується на рівні 4-4,5% від ВВП (в 2010-ому – 2%). «Ми вважаємо, що у НБУ достатньо інструментів, щоб сприяти поліпшенню платіжного балансу, в тому числі і за рахунок заходів по утриманню капіталу в країні, і інструментів залучення нових ресурсів», – зазначив С. Арбузов в інтерв'ю «Економическим известиям».

Наразі підвищенню довіри населення до національної грошової одиниці не сприяє навіть зниження інфляції. За даними Держстату, у вересні вона становила 0,1%; з початку року споживчі ціни в Україні збільшилися на 4,2%. У річному вимірі, порівняно з аналогічним місяцем минулого року, інфляція сповільнилася до 5,9% з 8,9% за підсумками серпня (10,6% - за підсумками липня і 11,9% - за підсумками червня). «4,2% за три місяці до закінчення господарського року дає 90% ймовірності закінчити другий рік з інфляцією менше 10%. З 75% ймовірністю оцінюю перспективу досягнення бюджетного інфляційного орієнтиру (8,9%). У 50% можна визнати ймовірність споживчої інфляції на рівні менше 8%», – зазначив радник глави НБУ В. Литвицький.

Песимістичні очікування громадян щодо перспектив української економіки знижують відчуття впевненості і в банківській системі, хоча об'єктивних передумов для цього поки немає. За січень-серпень частка прострочених кредитів у системі зменшилася з 11,24% до 10,29%; обсяг простроченої кредитної заборгованості скоротився на 2,01%, у той час як кредитний портфель збільшився на 6,99%. За 8 місяців система скоротила свої збитки до 4,6 млрд. грн. з 8,9 млрд. грн. за цей же період 2010-ого.

Індикатором невисокого рівня довіри до банків з боку населення лишається короткостроковість депозитів. За січень-серпень частка вкладів на 1-2 роки хоч і збільшилася, але не суттєво (з 33,42% до 38,15% від усіх депозитів населення); динаміка ж зростання вкладів на понад 2 роки була ще менш інтенсивною (приріст лише 0,69 п.п. – з 6,2% до 6,89%).

*Збільшення депозитних ставок:
як забезпечити вкладників від зростання ризиків?*

Скорочення депозитного портфелю та не надто високі залишки на коррахунках (у вересні та в першій половині жовтня в середньому 14,3 млрд. грн.) спонукали банки піднімати ставки за депозитами. Якщо 01.09 Український індекс ставок за депозитами фізосіб, який розраховується агентством Thomson Reuters, по гривневим вкладам на 3 місяці становив 9,98%, на 6 місяців – 11,94%, на 9 місяців – 12,95%, на 12 місяців – 13,28%, то 17.10 – 11,31%, 12,68%, 13,65%, 13,78% відповідно.

Учасники ринку очікують, що ставки за гривневими депозитами до кінця року можуть зростати. Дехто не виключає можливість того, що річні вклади в нацвалюті можуть здорожчати до 15-16%. «Населенню потрібно заспокоїтися, а для цього має пройти хоча б місяці два. Якщо ситуація не стабілізується, підвищення ставок нічого [притоку коштів] не дасть», - зазначав заступник глави правління «Фінанси та Кредит» С. Борисов

За умов гіпотетичного ускладнення ситуації з пасивною базою банків, актуалізувалося питання завищення окремими (переважно невеликими) фінустановами відсоткових ставок за депозитами. Деякі з них вже сьогодні пропонують класти кошти на депозит на рік під 18 і більше відсотків. Щоб не повторився кризовий статус-кво, коли частина банків залучала депозити фізосіб за ставками, вищими від середньоринкових, потім банкрутувала, а розраховуватися за їхніми зобов'язаннями доводилося фактично решті учасників ринку своїми внесками до ФГВФО, деякі банкіри пропонують регулятору адміністративно впливати на ринок депозитів.

Так, голова правління «ОТП Банку» Д. Зінков можливим способом впливу НБУ називав введення додаткового резервування, страхування депозиту у разі, якщо ставка за депозитом певного банку вища, ніж середня по ринку. На думку банкіра, орієнтиром для регулювання міг би бути Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб. «Регулюємо валютний ринок, чому не спробувати регулювати ринок відсоткових ставок?... Спочатку адмінресурсом здвинути, а потім ринок може і запрацювати», - зауважував фінансист.

Керівник же «Ерсте Банку» П. Цетковський вважає, що для України прикладом для наслідування могла б бути Франція, де вводився максимальний рівень депозитних ставок у банківській системі.

Про доцільність введення диференційованих внесків для вітчизняних банків до ФГВФО в залежності від ризикованості бізнесу неодноразово говорили і чимало керівників фінустанов, і представники МФО (зокрема, Світового банку). Схвально про таку ідею відгукувалися і в НБУ. Так, директор Департаменту управління валютним резервом і проведення операцій на відкритому ринку Нацбанку О. Дубихвіст зазначав, що такий крок дозволив би «хорошим не платити за поганих». За словами нацбанківця, система диференційованих внесків до Фонду гарантування вкладів залежно від розміру депозитних ставок працює, наприклад, в Казахстані. Представник НБУ наголошував, що відповідна ініціатива має йти не від НБУ, а від банків.

Деякі банкіри (переважно з невеликих фінустанов) негативно висловлювалися про введення диференційованих внесків до ФГВФО. Глава спостережної ради банку «Національний кредит» А. Оністрат зазначав, що це «шлях до монополізації банківського сектору». На думку експерта,

через можливе зменшення диверсифікації коштів населення в систему може сформуватися залежність країни від кількох великих банків, що нестиме додаткові ризики для всієї економіки.

Для підвищення надійності вкладів населення голова правління «Райффайзен Банк Аваль» В. Лавренчук неодноразово пропонував підвищити вимоги до банків, які залучають кошти фізосіб. «На мій погляд, ліцензування роботи з вкладниками має бути більш жорстким. Капітал, перш за все, має бути великим, його адекватність має бути відповідною, можливо, навіть більш жорсткою, ніж для всіх», - зазначив банкір. На його думку, при відборі банків для роботи із заощадженнями фізосіб слід також враховувати регіональну мережу, досвід роботи тощо. В. Лавренчук також говорив про можливість введення диференційованих внесків до Фонду гарантування вкладів у залежності, скажімо, від розміру, адекватності капіталу, величини активів тощо.

Така практика, до речі, поширена в ЄС. Згідно тамтешньої практики, платіж в систему страхування не є фіксованим і залежить не тільки від розміру банку, але і від низки показників, що характеризують його надійність. Наприклад, у Швеції розмір регулярного платежу банку в подібну систему складає 0,06-0,14% залежно від адекватності капіталу самого банку і значення даного показника в цілому по банківській системі.

Поряд з цим усім і експерти, і банкіри неодноразово наголошували, що чи не основною умовою підвищення надійності вкладів населення є підвищення якості банківського нагляду (зокрема, в частині кредитування споріднених з акціонерами структур) та оптимізація роботи ФГВФО, щоб він був не лише «касою» для видачі депозитів вкладникам збанкрутілих банків.

«Золоті» альтернативи для інвесторів від НБУ

Для відвернення уваги населення від валюти як способу інвестування своїх заощаджень Нацбанк планує випускати цінні папери, забезпеченням за якими буде золото. Для цього центробанк використовуватиме не лише «жовтий» метал, який наразі він має сам (на 01.10 на \$1,45 млрд.) та який має отримати на збереження від уряду (десь на \$100 млн.)

Нещодавно НБУ отримав на баланс майновий комплекс державного геологічного підприємства «Північгеологія», що займається розвідкою та видобутком золота. За даними компанії, розвідані запаси золота в Україні перевищують 3000 т. «Це колосальна сума, і ми хочемо перетворити її на монетарний інструмент. Що дозволить істотно збільшити валютні резерви НБУ і створити ринок ЦП, забезпечених золотом, які стануть доступні приватним особам, інвестиційним компаніям, корпораціям», - розповідав в інтерв'ю «Економическим известиям» С. Арбузов.

Видобуток золота в Україні був призупинений в 2000 році через нерентабельність виробництва. Водночас за даними Державної служби геології та над України, наразі собівартість видобутку одного граму «жовтого» металу становить до 150 грн./г, притому що ринкова ціна коливається біля 400 грн./г. За оцінками Держслужби геології та надр, щорічно Україна імпортує біля 5 т золота. Очікується, що активізація його видобутку дозволить скоротити імпорتنу складову на третину. На сьогодні ДП «Північгеологія» має спецдозвіл на користування надрами однієї невеликої золотоносної площадки – Савранської металогенічної (Кіровоградська область). Право на розробку решти перспективних родовищ належить приватним компаніям. У Нацбанку зазначали, що поки умови співпраці з ліцензіатами не визначені.

За словами С. Арбузова, НБУ планує випускати два види цінних паперів, номінованих в гривні, забезпеченням за якими буде золото, запаси якого будуть підтверджені міжнародним аудитом та контрактом на видобуток. З'явитися вони можуть до кінця поточного року або на початку наступного. Реалізовуватися будуть через банки, біржі та, власне, НБУ.

Перший вид цінного паперу – це процентна облігація, яка дозволить держателю отримувати фіксований дохід. Другий – сертифікат НБУ, котирування якого будуть прив'язані до вартості золота на світових ринках; він перебуватиме в користуванні інвестора доти, доки той не вирішить продати його за ринковим курсом. Передбачається, що ці ЦП будуть в обігу на вторинному ринку, зможуть виступати забезпеченням фінооперацій. «Вже сьогодні бачимо інтерес до цих

інструментів з боку китайських і близькосхідних інвесторів і вважаємо, що через реалізацію цих паперів зможемо за кілька років удвічі збільшити резерви НБУ», - зазначав С. Арбузов.

Також НБУ має намір запустити ринок інвестиційних монет із золота, срібла та платини. Операції з ними не будуть вимагати сплати податку на прибуток і ПДВ, оскільки «це буде ще одна валюта, для якої в банках буде встановлюватися обмінний курс».

«За допомогою цих інструментів - інвестиційних монет і «золотих» облігацій - ми плануємо стиснути грошову масу поза банками і мобілізувати серйозний інвестиційний ресурс, яким володіє населення», - наголошував С. Арбузов.

«Застосовувати «золоті» сертифікати для конкуренції з банками за ресурси населення не будемо, – зазначав ще раніше головний банкір «Дзеркалу тижня». – Як тільки відчуємо, що позабанківський долар уже прийшов у систему і ми почали «перетягати» гроші з комбанків, то підемо з цього ринку».

Ідею випуску «золотих» сертифікатів учасники ринку вважають цікавою. «Регулятору давно варто було б запропонувати подібний інструмент. Нацвалюта в будь-якій країні виконує функції як накопичення, так і заощадження. Якщо із заощадженнями на депозитах у нас все гаразд, то з накопиченнями поки не дуже», - зазначав заступник голови правління Сітібанку В. Сочинський.

Проте фінансисти прогнозували, що новий інструмент населення сприйме не відразу. Для його просування потрібна рекламна кампанія. «Щоб золоті сертифікати стали привабливими, необхідно не тільки те, що прибуток з цих паперів після оподаткування повинен бути вище ставки депозиту в держбанках, але також і значний час для звикання населення до нововведення», - додавав начальник відділу аналізу фінансових ринків ІНГ Банк Україна О.Печеріцин.

«З урахуванням того, що комерційні банки пропонують за річними депозитами у доларах близько 6,5-7,5% річних, то прибутковість облігацій, які пропонується випустити, повинна становити 5,5% -6%, інакше ці облігації не будуть користуватися попитом, навіть незважаючи на те, що будуть

забезпечені золотом в ЗВР НБУ», - прогнозував керівник інформаційно-аналітичного центру Forex Club в Україні М. Івченко.

6 вересня вартість трійської унції золота становила рекордні \$1923,7. Однак невдовзі вона опустилася на 20%. 17 жовтня на торгах в Лондоні трійська унція коштувала \$1689.0. На торгах в Нью-Йорку грудневий ф'ючерсний контракт на золото 14 жовтня становив \$1677,2.

Один з ключових чинників, що стримує населення України від придбання золота, - велика різниця між ціною купівлі та продажу (сягає інколи 20%). Від «золотих» депозитів інвестор отримує реальний прибуток лише в разі суттєвого здорожчання «жовтого» металу (відсоткові ставки у банках становляться переважно 1,5-3%). Як розповідали банкіри, в період підвищення вартості золота попит на нього збільшувався.